

Verdien av kontanter

Dag Ekelberg, direktør for næringspolitikk

Døråpner for servicesektoren

- Næringsorganisasjon med medlemmer innen alle former for tjenesteleveranser – også til offentlig sektor
- 3. størst og raskest voksende i NHO

Mangfold av bransjer i NHO Service

Bemanning

 515 bedrifter
 11,8 mrd

Attføring

 216 bedrifter
 5,5 mrd

Sikkerhet

 187 bedrifter
 5,3 mrd

Renhold

 221 bedrifter
 5,5 mrd

Eiendomsdrift

 19 bedrifter
 2,8 mrd

Redningstjenester

 2 bedrifter
 748 mill

Kantine / catering

 20 bedrifter
 3,3 mrd

Asylmottak

 10 bedrifter
 507 mill

Barnevern

 5 bedrifter
 606 mill

Bedriftshelsetjeneste

 29 bedrifter
 287 mill

Eldreomsorg

 16 bedrifter
 950 mill

Helse

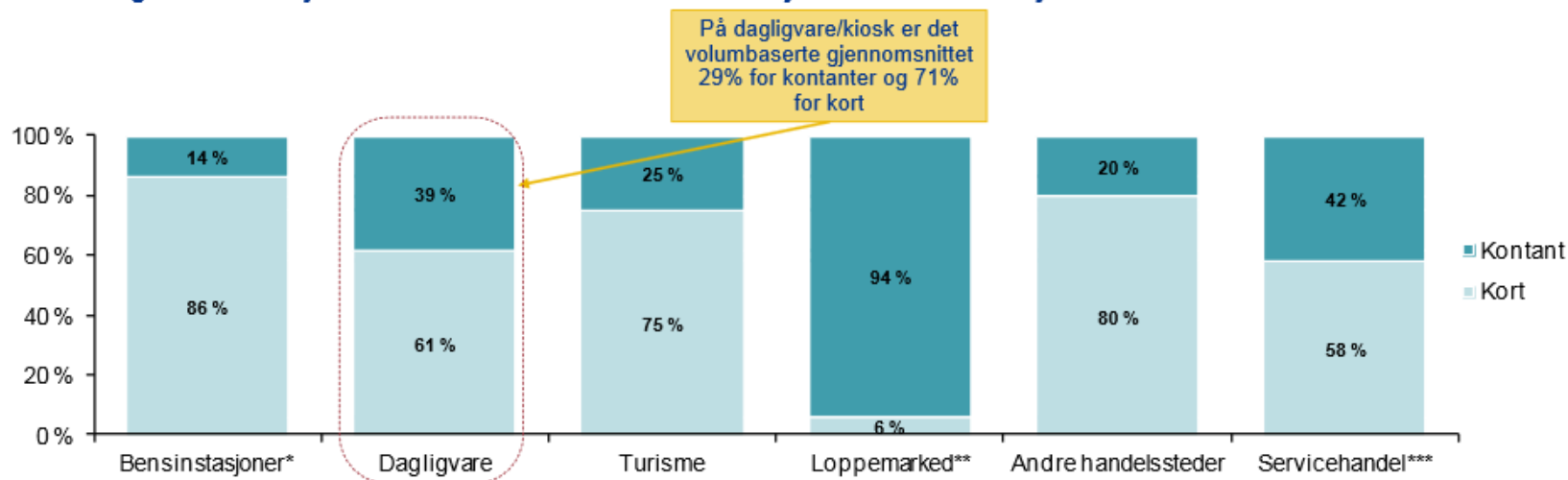
 20 bedrifter
 694 mill

Drømmen om kontantfrihet

- "fjerner svart arbeid"
- "vanskeligere å være kriminell"
- "alle betaler skatter og avgifter"
- "sparer store penger i betalingssystemene"

- *"Istedenfor bare å la utviklingen gå sin gang kan myndighetene ta tak og styre Norge mot et kontantfritt samfunn"*
  - Kai Olsen og Kjetil Staalesen, "Et kontant fritt Norge innen 10 år"

Dagens kontantbruk

Kontant- og korttransaksjoner som andel av totalt antall transaksjoner i aktuelle bransjer

KPMG markedsundersøkelse 2013.

Et kontantfritt reiseliv, Konsekvensutredning, Kai A. Olsen og Kjetil Staalesen, 04.2013.

Studie över butikens och restaurangens kostnader för att ta betalning, Occam Associates, 04.2013.

Årlig nasjonalregnskap, SSB.no, 05.2013.

Kontantenes omfang går ned, men..

- Kontantmengden i Norge har holdt seg stabil på omtrent NOK 50 milliarder de siste 6-7 årene, men relativt til BNP og konsum har bruken av kontanter vært nedgående
- I flere bransjer representerer kontanter fortsatt en stor andel av omsetning og antall transaksjoner. I dagligvare betales 39% av transaksjonene med kontanter.
- Eldre personer og folk i lavere inntektsgrupper foretrekker kontanter
- Bruk av kort til betaling har økt betydelig de seneste årene. Relativt til totale betalingstransaksjoner og beløp har det innenlandske betalingskortet BankAxept mistet markedsandeler.
- Banker og kredittkortselskap selger kort som er dyrere å bruke for handelssted og bruker, med mulighet for bedre marginer og profit.

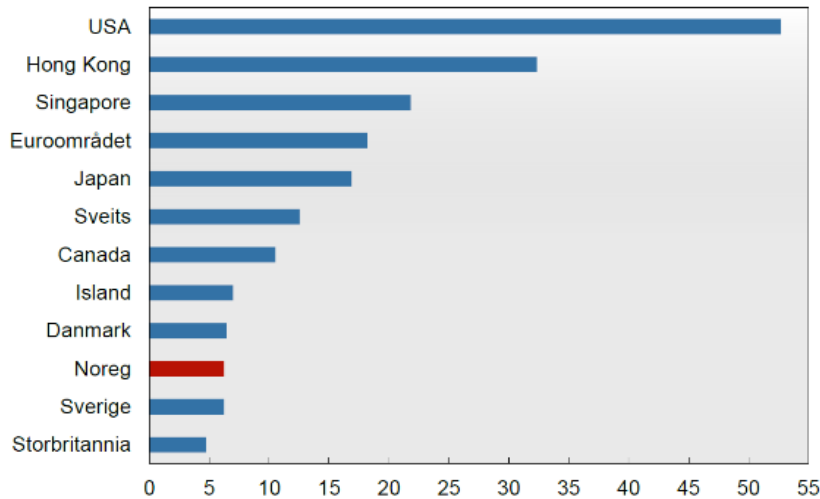
Interessene bak et kontantfritt Norge

- Professor Kai A. Olsen og Kjetil Staalesen fra Finansforbundet, presenterer i sin rapport " Et kontantfritt Norge innen 10 år" flere argumenter for hvorfor vi bør ha et kontantfritt samfunn
- "Argumentene mister likevel tyngde fordi de i svært liten grad underbygges med et tilfredsstillende datagrunnlag, og fordi et kontantfritt samfunn nesten utelukkende vil tjene bankene og kortleverandører på kundenes bekostning" (KPMG)
- Det er grunn til å spørre seg hvordan enhetskostnaden for kortbetaling vil påvirkes dersom det må installeres digitale betalingsløsninger ved alle handelssteder, uansett størrelse
- Samfunnskostnaden for å håndtere kontanter er 2,6 milliarder kroner, hvorav kontanthåndtering koster bankene 1,7 milliarder

Vekting av hensyn?

- Vi må spørre oss om det er hensynet til næringen eller forbrukeren som veier tyngst?
- Våre medlemsbedrifter har interesser av at kontanter fremdeles brukes, men disse er i tråd med forbrukerhensynet
- En ting er norske forbrukere, en annen er utenlandske. Spesielt viktig bør det være for reiselivsnæringen å påse at gjester fra utlandet er komfortable i Norge

Figur 2. Kontanter som del av betalingsmiddel i prosent⁸

Kilde: Norges Bank Årsrapport om betalingssystem 2011

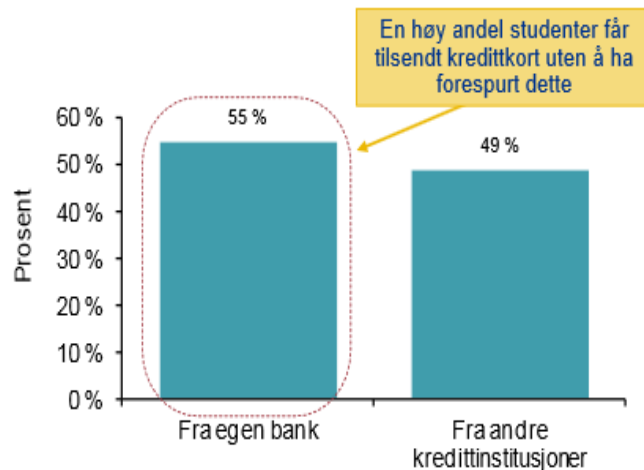
Personvern

- Retten til en privat sfære er en grunnleggende verdi i en liberal rettsstat.
- Kontanter sikrer anonymitet: Den største risikoen ved et kontantløst samfunn er tapet av anonymitet.
- Kontanter er det eneste eksisterende betalingsmiddelet som ikke er identitetsbasert
- Personvern er et stadig viktigere tema i samfunnet ettersom verden digitaliseres - Et kontantløst samfunn betyr et samfunn hvor alle transaksjoner kan spores
- EMK Artikkel 8, 1. Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse

Kontroll over egen økonomi

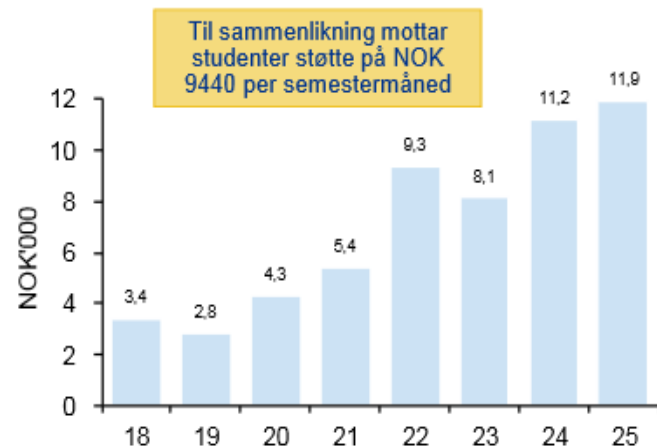
- Økende kredittkortgjeld
- Kontanter beste måten å holde styr på personlig økonomi
- Barn

Andel unge voksne (18-25 år) tilbudt kredittkort uten forespørsel

Kilde: Unge voksne og personlig økonomi, oppdragsrapport nr 4 – 2013, Ragnhild Brusdahl, SIFO, N=808

Gjeld på kredittkort i ulike aldersgrupper

Kilde: Unge voksne og personlig økonomi, oppdragsrapport nr 4 – 2013, Ragnhild Brusdahl, SIFO, N=173

Sårbare grupper mister praktiske løsninger

- *“De første som sannsynligvis vil tape på å fjerne kontanter er hele det frivillige Norge.”*

Stein Stugu, 2012

- Frivillige og ideelle organisasjoner, TV-aksjonen, spontane innsamlingsaksjoner og loppemarkeder vil tape på kontantfritt samfunn
- Etter oppslag i media om nedskalering av kontanttilgang har det vært flere eksempler på reaksjoner fra publikum, eksempelvis:
- “Hva skal en putte inn i gavekonvolutten til konfirmanten? Hvordan skal en kunne arrangere loppemarked? Hvordan skal skolekorpset kunne få solgt kalendrene sine på døra til innbyggerne. Hvordan blir det med kollekten i kirka? Og hva med lommepenger til barna?”

- Pensjonistforbundet poengterte at det var problematisk for deres medlemmer å få gjort opp fakturaer når kassafunksjonene ble lagt ned.

"Dette er noe vi ser særlig rammer folk i distriktene, og kanskje spesielt i Nord-Norge"

"Bankene har plikt til å både ta i mot kontanter og gi ut kontanter, og det man frykter er et kontantløst samfunn.... Situasjonen i dag er nok mer prekær enn man kanskje tror."

Stortingsrepr. Tor Arne Strøm (Ap), Nordland, 2011

Et kontantfritt Norge fører til mindre kriminalitet, eller?

- Bankene rapporterer lave tap på nettbank-hacking og kortsvindel. Bankene mangler insentiver til å rapportere denne typen svindel, og skaden det kan påføre bankene i form av tapt omdømme kan ha ledet til store mørketall i følge Kripos
- Svart økonomi vil bestå uavhengig av om en har kontanter eller ikke. Det kan være hold i påstanden om at kontanter forenkler enkelte typer kriminell aktivitet, men fravær av kontanter gjør ikke dette på noen måte umulig.
- Allerede benyttes utenlandsk valuta for enkelte transaksjoner, i tillegg til oppgjør i gjenstander eller tjenester
- Anonyme betalingskort har mange utfordringer, og er blitt kritisert av blant annet Økokrim og Kripos

Kontanter og kriminalitet

- Det finnes lite grunnlag for å påstå at fjerning av kontanter vil fjerne noen former for kriminalitet
- Tyveri av kontanter og pengeforfalskning er ikke noe stort problem i Norge. Det er klart at ved å fjerne kontanter vil en fjerne muligheten for pengeforfalskning og tyveri/ran av kontanter, men utover dette er det lite som indikerer mindre kriminalitet ved at kontanter fjernes.
- Ran og tyveri har ikke blitt redusert til tross for at kontanter i mindre grad er tilgjengelig. Det har vært en substitusjon mot andre former for vinningskriminalitet og andre former for verdigjenstander.

Kan vi fjerne kontanter fra enkeltsektorer?

- Ulike typer kriminalitet kan skje i en forretning, men et lukket kassesystem imøtekommer utfordringer med kontanter som økonomisk utroskap/underslag, skatteunndragelse, avgiftskriminalitet og ran
- Aktører innen reiseliv oppgir selv en høy risiko for kriminell aktivitet.
- Likevel ingen indikasjon på at reiseliv, varehandelen eller kollektivtransport har en høyere risiko for kriminalitet enn andre bransjer. Empiri og uttalelser fra skattemyndighetene tilsier høyere grad av svart økonomi i disse bransjene, men som vist i en rekke andre tiltak kan brukes for å begrense dette

Hva mener Norges Bank?

- Norges Bank avgjør kontantbeholdningen basert på etterspørsel - De siste årene har etterspørselen etter kontanter vært stabil
- Banken poengterer kontantenes betydning for blant annet samfunnssikkerhet og personvern
- Ved et kontantfritt samfunn antar Norges Bank at NOK 50 milliarder (tilsvarende dagens kontantmengde) vil omgjøres til innskudd i bankene
- Den hyppig feilsiterte myten om at 2/3 av alle kontanter benyttes til kriminalitet, stammer fra en modell referert til i en artikkel enkelte ansatte i Norges Bank publiserte i 2001. Kriminalitet er imidlertid bare én av flere mulige forklaringer på forvorte kontanter, og Norges Bank har selv forsøkt å bremse misbruket av artikkelen

Hva mener Finansdepartementet?

- Finansdepartementet har avvist flere utspill fra finansnæringen som ville fremme et kontantfritt samfunn
- En rekke saker er blitt behandlet i Finansdepartementet de siste årene. Flere av sakene er initiert av Finansforbundet med et kontantfritt samfunn som agenda.
- Finansdepartementet har aktivt avvist utredning om sidestilling av kontanter og kontopenger. Dette er et tydelig tegn på at Finansdepartementet ikke aktivt vil støtte initiativer for en mulig endring av loven.

Oppsummering: Ulempene med et kontantfritt samfunn

- Et kontantfritt samfunn kan føre til betydningsfulle konsekvenser innen beredskap, økonomikontroll, personvern og uformelle markeder. I tillegg kan det føre til uante konsekvenser
- I en beredskapssituasjon er kontanter et velkjent betalingsmiddel folk har tillit til og som kan være uavhengig av fungerende system for elektronisk betaling
- En stadig større andel av befolkningen får betalingsproblemer, og en hyppig brukt forklaring er "manglende økonomikontroll"
- Gjeld på kredittkort er en av de farligste typene gjeld

Ulempene ved kontantfrihet

- Kontanter er en anonym betalingsform, den betalingsformen som best ivaretar personvernet
- "Grasrota" reagerte sterkt ved nedleggelse av diverse lukkede kassesystem i Nord-Norge. Aktiviteten førte til medie- og politisk
- oppmerksomhet, og viser at enkelte deler av befolkningen er svært skeptiske til et kontantfritt samfunn
- Veldedige organisasjoner, som TV-aksjonen og Røde kors, mottar i dag store aksjonstilskudd som kontanter. Andre uformelle markeder vil forandres ved et kontantfritt samfunn

Går vi mot et kontantløst samfunn?

Konklusjon:

- Ekspertene innen området ser ingen grunn til at kontanter vil forsvinne i overskuelig fremtid.
- Kontanter har en kulturell verdi. Publikum verdsetter fleksibiliteten ved små handler, samt friheten til å velge å anonymt betale med kontanter
- Historien viser flere tilfeller av overdreven tro på at teknologiske løsninger vil fremme en endret atferd og forandre situasjonen i deler av samfunnet. Et eksempel er hvordan man trodde computeren ville bidra til et papirløst samfunn.
- Ingen land er i ferd med å bli kontantfrie

Lytt til erfarne finansfolk!

- Både tradisjon, personvern og sikkerhetsutfordringene i ny teknologi gjør at vi kommer til å ha bruk for kontanter lenge. Jeg har i en annen sammenheng sagt at noen fortsatt har berettigede behov for å kunne gjøre opp for seg med Kongens mynt, og det skal man få lov til.

- Jon Gunnar Pedersen (H), Statssekretær i FIN, Nettavisen 11.09.14

**NHO
SERVICE**

- Service i ordnede former

Dag Ekelberg
Direktør for næringspolitikk

dag.ekelberg@nhoservice.no

www.nhoservice.no